

XI

LA UNIVERSITAT: UN REFUGI ELS CAFÈS DE MALA MORT: UN ALTRE REFUGI

Mentre l'amença de la invasió alemanya a Suïssa semblava conjurada i els nostres veïns savoians i alsacians emprenien coratjosament el difícil i escabrós camí de la resistència, a Ginebra començaven les nevades i els rigorosos freds de l'hivern.

De les vint-i-quatre hores del dia, jo en passava set o vuit embolcallada amb l'abric de pell espellifat i la manta enconxada herència de Jean van Berchem. Usava i... potser abusava de l'apartament dels meus amics on, pesi a les restriccions, tothom tenia calefacció. Però és clar! no podia instal·lar-m'hi massa hores seguides. Els meus amics d'Ingouville, Porta i Bosset també tenien dret a romandre prop dels radiadors elèctrics i prop de les estufes enceses.

Adesiara jo evocava aquell gran esdeveniment: la decisió irrevocable d'abandonar la música per la literatura. Girar per sempre l'esquena a l'Institut Dalcroze on tant havia patit i matricular-me a la Universitat literària. D'aquell primer hivern universitari jo en servava molts bons records. ¿Per què no hi tornaria?

Havia passat una colla d'anys allunyada d'aquell centre docent, en països exòtics i també a Catalunya. A Catalunya, de moment, no podia tornar-hi. Però podia tornar a la Universitat. Hi trobaria més escalfor tèrmica i intel·lectual que a Winkelried.

Un cop a la Universitat vaig demanar de parlar amb el secretari de la Facultat. Era monsieur François, un dels meus antics professors de francès. Naturalment M. François no es recordava de mi però ho va dissimular. Era una mentida innocent que vaig agrair-li.

Per altra banda res no havia canviat. Els rostres dels meus antics mestres presentaven algunes arrugües més, els cabells eren més escassos o més blancs, el rictus més apagat, el somriure més forçat... Però dins l'aula hi regnava la simplicitat i companyonia de sempre. - Aleshores ja feia dotze anys que jo havia marxat de Ginebra i abandonat la Facultat -.

La finalitat i tasca de la Universitat literària eren sagrades. El fet del meu reingrés a la Facultat de lletres amb l'afany de trobar-hi no solament un refugi intel·lectual i moral sinó prou graus de calefacció no tractàven d'amagar-ho ni ell ni jo. L'escalforeta de la calefacció central, reduïda però no suprimida, ens agermanava. Jo assistiria a tots els cursos que m'abellissin: no calia que em matriculés: història de la literatura italiana i francesa, redacció, fonètica... M. François obria els braços assenyalant tot l'interior de l'edifici.

- En fi, ja ho sabeu, sou a casa vostra.

I així va ser! Mentre hi hagués alguna lliçó literària a prendre i calories i enllumenat a aprofitar m'haurien trobat a la Facultat de lletres. Ningú tan àvid d'aprendre (!) com jo encara que en arribar el vespre

la Universitat s'enfosquís i es refredés a Winkelried.

L'escenari ja no era el mateix. Per començar, el fred no m'hi deixava viure. Al carrer la temperatura era de 8 ó 9 graus sota zero; a la golfa poc més o menys el mateix. Galia refugiar-se en els míseros cafès de mala mort i pitjor anomenada, on la calor animal, absolutament gratuïta i un "picholetta" de cervesa fastigosament freda, em feien companya fins a l'hora d'anar a dormir.

Pocs dies em van caldre per a tornar a respirar com a propi aquell ambient en altre temps familiar. Tot continuava quasi igual. Hom hi notava alguna lamentable absència: la del professor de fonètica M. Tudicum, la del d'història de la literatura: l'irremplaçable Tibaudet. En canvi l'inefable Fournet encara hi era i es conservava miraculosament jove. Pel nostre curs, M. Fournet no havia estat mai M. Fournet, sinó "Lamartine". Presidia

el club que honrava el poeta-diplomàtic francès del mateix nom, llua cabellera llarga i xalina... El seu tipus i el seu posat eren tan perfectament romàntics que qualsevol motiu que no evoqués Lamartine hauria resultat impropï.

Em vaig alegrar molt de tornar-lo a veure. Però més em va eixorir veure pujar a la tribuna de l'aula d'història de la literatura francesa l'admirat i estimat Henri de Ziegler. Es conservava fresc com una rosa. Els anys no havien modificat el seu humor combatiu. No transigia amb Voltaire. Quan comentava el cèlebre pensador de Fernay (avui Fernay-Voltaire) que mai no havia estat sant de la seva devoció Henri de Ziegler no es des-cuidava d'afegir: "Ainsi le prétendait cet animal de Voltaire".

Per altra banda Henri de Ziegler no es conformava amb els vells tòpics literaris rutinaris: Flaubert, Balzac, Colette... i el gran favorit d'aquella època, André Gide. (A mi la lectura de certes obres d'André Gide em feia vomitar).

Henri de Ziegler era un gran i sincer admirador de l'escriptor vaudois Ramux. (Justament aquell any la Suïssa Romande el presentava com a candidat al Nòbel.

En llegir-lo i comentar-lo durant la lliçó de literatura la veu d'Henri de Ziegler es feia vibrant i els ulls li espurnejaven. Poc o molt, l'admiració i l'entusiasme del meu mestre envers Ramux, se'm va encomanar. Vaig llegir i estudiar l'obra sencera del poeta vaudois, li vaig consagrar

una llarga i minuciosa crònica que vaig presentar a la universitat de Ginebra.

Henri de Ziegler em va fer l'honor de dedicar-m'hi tres lliçons senceres. Tres hores llargues llegint Ramux, comentant Ramux, rellegint Ramux i - amb la tolerant paciència dels altres alumnes - lamentant que a Ramux no li haguessin concedit el Nòbel, lliurat a les mans pecadores d'André Gide.

Ventura Gassol que passava una part del seu exili a Lausanne s'havia engrescat a traduir Ramux al castellà. En Ventura i jo hi vam dedicar un grapat d'hores i l'Editorial Joventut de Barcelona va publicar una de les seves obres més representatives: "Derborance". Però aquesta obra, d'una bellesa i força poètica i descriptible corprenedores, no va tenir cap èxit. Penso que l'edició castellana no la va llegir ningú o quasi ningú. Ramux, el subtilíssim i original gran poeta Ramux, autor d'obres originalíssimes i valentes. Ventura Gassol, Henri de Ziegler i la sempre atrapada Aurora Bertrana, restaven units pel mateix lamentable fracàs, el fracàs de Ramux mateix unit al del seu país la Suïssa Romande incapaç de reconèixer un dels valors menys discutibles de la literatura francesa d'aquell temps.

Amb la Universitat i a la Univeristat, es resolia en part un dels meus problemes: el de la calefacció tèrmica i el de la cultura literària. Però en fosquejar, les llumenàries a les aules s'apagaven. El jardí des

Bastions restava embolcallat en ombres, fredor i silenci. Calia tornar a Winkelried. I què m'esperava a Winkelried? Solitud, fredor i silenci. Sobretot aquell horrible fred que jo no em veia amb cor de suportar.

Vaig agafar el costum de refugiar-me cada vespre en els establiments públics del meu barri, cafetots humils de mala mort i pitjor anomenada, freqüentats per la classe més baixa de la societat: meuques clandestines, atrotinades, algun macarronot poc afortunat, pispes fracassats i altres menes de bestiar de la mateixa espècie.

A Ginebra, naturalment, hom hi troba tota mena de cafès de totes les categories socials: els consagrats als turistes estrangers i confederats. Aquells que la fama ha escampat fronteres enllà, els clients dels quals són els delegats internacionals de l'O.N.U, del B.I.T., de la Creu Roja: La desapareguda Babària, Les Ambassadeurs, Lè Globe on els pobles han escrit en passar una part de la història del món.

Aquests, com els menys rutilants cafès burgesos des rues basses: Les Quais du Léman també tenen una història interessant.

No els descriuré perquè altres culs de cafè ho farien o ho han fet millor que jo. La història dels cafès de Ginebra mereix una atenció especial com la mereixen els de París, els de Londres, els de Barcelona i els de qualsevol gran ciutat del món. Hi ha gent que hi ha passat les millors hores de la seva vida i també les més negres i desesperades, les més perilloses i incertes. Qualsevol cafè on es reuneixen homes i dones de qualsevol classe social - cada classe tanca un interès que li és propi - consti-

tueix la més interessant de les novel·les, drames, comèdies polítiques, socials i sentimentals.

Aquests cafès que durant unes hores ens acullen, ens escalfen, ens reuneixen els uns als altres amb mil possibilitats d'amistat i fins - sovint - d'amor, reclamen plomes destinades a perpetuar-los.

Aquests cafès humilíssims que veinejaven amb la golfa de Winkelried van acollir-me sovint i allí vaig conèixer una part de la societat que fins llavors havia ignorat, la clientela habitual dels quals són principalment neques incontrolades, macarronots de la més baixa espècie als quals adesiara s'hi barrejava algun pispà fracassat (allí tots ho érem de fracassats). Les grans i distingides prostitutes així com els grans estafadors amb categoria internacional freqüentaven els casinos i els cafès-concert, els hotels de primera categoria, els danzings més luxosos, les aigües termals més celebres. Aquests, és clar, no els vaig arribar ni a llucar. Els meus cafès només els freqüentava la terragada. Però ningú no s'embriagava ni s'hi drogava perquè ningú no disposava de calers per a practicar aquests vicis.

Jo recordava amb nostàlgia els cafès de bohemis que havia freqüentat els primers temps del meu exili quan encara la guerra civil espanyola ofegava els darrers badalls de la moribunda República i jo no havia escrutat a fons el calze de l'amargura. Allò era esplendorós en comparança amb els cafès de mala mort i pitjor anomenada on vaig refugiar-me en començar

la segona guerra mundial. Aquells cafès de bohemis: La Brasse, La Clémence, el Cafè del Consulat eren llocs de categoria comparats als que freqüentava jo prop de la golfa de Winkelried. Hom podia trobar-hi la calor animal, una calor pudent però autèntica. A mi la cervesa no em feia gaire goig però era la consumició més barata que hom hi servia i invariablement en demanava. Per pocs cèntims tenia el dret no d'apavaigar la sed - de sed no en tenia - sinó el dret de compartir la calor natural gratuïta mentre feia amistat amb aquella classe social tan desprestigiada i, després de tot, tan anivellada moralment amb la més alta de les classes socials. A força de veure'm entre ells, els clients i clientes dels cafès de mala mort i pitjor anomenada, em consideraven del mateix nivell social que ells, és a dir del més baix. Si per establir una classe social ens basem en els mitjans econòmics i en la representació social, hem de reconèixer que no anaven errats. Dubto que cap dels freqüentadors d'aquests establiments, home o dona, visqués més pobrament que jo i passés més gana i més fred que jo i ostentés socialment una categoria més ^{baixa} ~~elevada~~ que la meua. Ells així ho creien i jo també. Les dones que exercien una professió prohibida, em confiaven llurs problemes, convençudes que jo, com elles, anava a cercar en aquells cafès un aparellament casual i lucratiu. Naturalment llurs conquestes havien d'ésser discretíssimes, de manera que no les descobrís un policia secreta o una rival. Generalment no passava res, les tardes i les vetlles transcorrien en una pau sense entrebancs. Adesiara però s'hi produïa un petit escàndol, no gaire espectacular i molt breu: un embriac ti-

rava el plat de patates fredes amanides amb embotit o el boc de cervesa, pel cap d'un altre, una dona eixia del cafè ploriquejant acompanyada d'un gendarme. Ningú no ho comentava. La gent parlava baix com a l'església. Els drames mateixos hi eren silenciosos i grisos. Les pobres meuques no podien comprendre la meva aparent conformitat amb la llei i els agents de la llei que les perseguïen. Cada nit, a l'hora de tancar el cafè dos gendarmes tan voluminosos com un armari rober, entraven i deien en un to monòton però obligatòriament autoritari:

- Mssié dan, l'heure.

Passaven una mirada somorta damunt les taules. Esperaven dos, tres minuts. Si ningú no es movia - generalment ningú no en tenia ganes - tornaven a dir:

- Mssié dan, l'heure.

Sortien al defora esperaven encara uns minuts: tornaven a entrar. Aquest cop el registre de llur veu pujava de to. El "Mssié dan, l'heure" era comminatori. Però ja la meitat de la clientela era al carrer. Els gendarmes no es movien fins que el local es buidava. Vigilaven que en tancar la porta algú no romangués dins. En sortir les meuques se'ls miraven amb rancúnia. - Els odio! em confiava alguna en passar la porta.